

İNCELEMELER

Maarifde taklitçilik

Millî eğitimimiz için tek çıkar yol Sosyoloji ve Psikanaliz bilimlerine dayanmak olmalıdır

1934' de Yeni Adam'ın ilk sayısında yazdığım başyazıda şu satırlar vardır. «Türkiye yaşamının her yönünde büyük değişiklikler yaptı. Bu işde en yüksek yaratma gücü gösterdi. Bütün bunlar Türklere yepyeni bir vazife yüklüyor: Yarım omuzları üzerinde taşıyabilecek kadar sağlam bir gençlik yetiştirmek vazifesi! Bu vazife nasıl yapılabilir? Eski terbiye fikirlerini, usüllerini, yerlerini unuta rak, değiştirerek, atarak, yepyeni usuller kullanarak, yepyeni insanlar yetiştirerek.»

Vefa İdadisinde fizik muallimim, Darülfünun Fen Fakültesinde de fizik profesörüm olan eski Maarif nazırlarından Gelenbevizade Sait Bey merhum bizim neslin en dikkate değer insanlarından bir idl. Onun sözleri paradoks şeklinde hikmetlerle dolu idi. Günün birinde şu sözleri söylemişti: «Hükümetin vazifesi terakkiye teşvik etmek değil, terakkinin engellerini ortadan kaldırmaktır.» Hocamın bu sözlerini hiç unutmam. Onun ölümlü münasebetiyle Yeni Adam'da yazdığım yazıya şu başlığı koymuştum: «Bir Sokrat'ın Ölümü». Gelenbevizade çok doğru düşünüyordu. Bir işin olması için gerekli olan şartlar var oldu mu o iş kendi kendine olur. Bu şartlar var olmadan o işin olması is temek boştur. Öyleyse hükümetlerden beklenen, o işin olma, meydana gelme şartlarını sağlamak, bunun için de o işin olmasına engel olan sebepleri ortadan kaldırmaktır. Böyle anlaşılan bir hükümet politikası en tabii, en doğru olmalıdır.

Biz Türklere tanzimat'tan beri okul ister dururuz. Ancak, istediğimiz okulun ne olduğunu bilmeyiz. Yakın tarihimize yaşayan mahalle mektebi, Meşrutiyet mektebi, Cumhuriyet okulu denilen mektepler, okullar ayrı tiplerde olmakla birlikte aynı ruhtadırlar.

Mahalle mektebi göreneklere verdiği önemle, hüriyet düşmanlığı ile, ezberciliği ile bir medrese yavrusundan başka bir şey değildi: Gerçi bu okullar programlarının genişliği, hür disipline verdikleri yer ile eski mahalle mekteplerinden bir dereceye kadar ayrılıyorlardı, yenilik taşıyorlardı. Ancak, gerçek bilgiyi, insan kişiliğini iyice tanımayan mektep olarak kalıyorlardı.

Cumhuriyet okulu da yaygın zenginliğine, eğitim, öğretim, okul, öğrenme çokluğuna karşı yine de meşrutiyet tipi mektebin bir süreği olarak kaldı. Meşrutiyet mektebi gibi o da okuttu, öğretti. Ancak, Cumhuriyet rejiminin istediği insan kişiliğini tam olarak yaratamadı. Afyon, Kırşehir, Kütahya, Isparta, Ankara illerinde birçok köy gördüm. Bir çoğunda okul durumu şudur: Sessiz, oturtan, kimil-datmayan, okutan, yazdıran, ezberleten, imtihana hazırlayan, camları kırık, çatlak evler! Bu okulların içinde

buldukları köyler de yıkık, dökük, damsız, camsız, badanasız evler! Her yerde kirli sular sokaklara akmakta, her yerde gübreler açıkta durmakta! Her yerde su birikintisi, bataklık, sinek vardır. Minimini çocuklar bu birikmiş suların kıyısında oynamaktadırlar. Bu tip okullarda temizlik, düzen ve uyanıklık göze çarpmaktadır. Öğretmenleri pedagojik bilgisi almış, müzgin insanlardır. Dersler ezberletilmiyor, anlatılıyor. Duvarlarda öğrencilerin elinden çıkmış resimler, elişleri vardır. Öğrenciler manzume oku-

Yazan: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu

masını da biliyorlar. Yılda bir kere de müsamere yapıyorlar. Okul tekrar teftiş görmüş, beğenilmiştir. Başöğretmen ve arkadaşları tekrar tekrar Bakanlığın takdir yazılarını almışlardır. İşte Eğitim Bakanlığının övünceği olan okul! Ne yazık ki köy kalkınmasının ilk eikeni olarak anlaşılan bu okul yarım yüzyıldan beri bu köyde çalıştığı halde köyde hiç, ama hiç bir değişiklik yapamamıştır.

Meşrutiyet'ten beri Türkiye'de maarif islahatı diye yapılmış olan işlerin niteliği üzerinde biraz duralım. Bu işlerden biri ve başlıcası program yapmaktır. Maarifçilerin bir inancına göre program yapmak eğitimin, öğretimin başlangıç noktası, yaratıcısıdır, maarif islahatına programla başlanır.

İkinci iş kitap yazdırılmaktır. Program yapınca onu uygulamak gerekecektir. Bunun da ilk vasıtası kitaptır. Maarifçilerin anlayışına göre kitap her şeydir. Zekâyı çalıştıran da odur, bilgiyi veren de odur, duygulandıran da odur, kişiliği, karakteri var eden de odur.

Dergi çıkarmak da vardır. Maarifçilerin anlayışına göre pedagoji dergileri pedagojik islahatın en kuvvetli, en canlı vasıtasıdır. Yeni eğitim ve öğretim ancak dergilerle şuurlandırılabilir, dergilerle yayılabilir.

Bütün bu çalışmaların, didinmelerin sonu ne oluyor? Şimdiye kadar şunlar olmuştur. Bir yanda maddi eserler, okul binaları, dershaneler, bahçeler kitaplıklar, lavhalar, resimler. Bir yanda da mânevî eserler: Emirler, talimatlar, tüzükler, kanunlar, öğretim usülleri, imtihan, belge. Bütün bu çalışmaların, bu anlayışların kaynağı şu iki inancadır:

1. Eğitim ve öğretim yalnız okullarda verilebilir.
2. Okullarda verilecek eğitimin, öğretimin tek vasıtası kitaptır.
3. Eğitim ve öğretim okuma, yazma, ezberleme ile olur.

Maarif islahatlarının zaman zaman baş vurdukları bilgi ve görgü kaynaklarından bir de Avrupa ve Amerika maarifidir. Onları incelemek, on-

ları örnek edinmek onlarca büyük bir kazançtır. Bu türlü temasların sonun da raporlar verilir. Sonra bu raporlar komisyonlara havale edilir. Sonra da bu komisyonların kararları maarif sıralarında görüşülür.

Şimdi şu soruyu soruyorum: Maarif işinde terakkimize, ilerlememize engel olan sebepler nelerdir? Bence bu sebeplerin başında Avrupa ve Amerika maarifine karşı duyduğumuz hayranlık gelir. Teknikte, endüstride, ticarete okadar ileri olan bu memleketleri eğitim ve öğretim işlerinde de okadar ileri sanırsınız. Avrupa, Amerika maarifi deyince Montaigne, Rabelais, Rousseau'ların pedagoji gerçeklerini uygulayan ileri, üstün bir maarifi düşünürüz. Bu anlayış doğru mudur? Avrupa ve Amerika maarifi de bizim maarifimiz gibi hasta bir maarif değil midir?

Vaktiyle Londra kolejlerinden birinin bir profesörü Genç bir öğrencisi için bu gecenin hiç bir şeye kabiliyeti yoktur, bunun istikbali karanlıktır, bu adam olmaz demiş. Sonra bu genç general Montgomery olmuştur! İşte bir okul anlayışı!

Şimdi bir de bizim okulların dışına olmakta olana bakalım. Ben Ankara'nın nahiyeler merkezlerinden birinde, bir ilkokul ziyaret etmişim. Bu okulda bina, sınıf, kitap, resim, âlet eksikliği görmedim. Hepsini vardı, hepsi yepyeni idi. Okulu gördükten sonra nahiyeler merkezini dolaştım. Ozaman gördüm ki bu yepyeni, ileri okulun bu nahiyeler merkezinin yaşayışı üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır. Her şey eskisi gibi geri kalmıştı. Burada yaşayışım Abdülhamit devrindekinden hiç farkı yoktu. Lağımlar yine sokaklara akıyor, gübreler yine dışarı atılıyordu. Çocuklar yine pis sularla oynuyorlardı. Nahiyeler müdürünün içinde bulunduğu eski köy evinin ikinci katındaki çıkıntılı aptesancının altındaki delikten pislikler sokağa dökülmekte idi!

Toplum yaşayışına küsmüş bir kökümser değilim. Pedagoji alanında düşünceleri etkisiz kalmış bir insan da değilim. Bir insan ellil, altmış yıl bir konu üzerinde çalışırsa bu uzun denemeleri sonunda yurttaşlarına söyleyeceği bir takım gerçekler olabilir. Ben de söylemek istediklerimden bir kısmını söyledim. Bir iki söz daha: Ya yapılacak tek iş göreneğe değil bilime dayanmaktır. Bu konudaki bilim de pedagoji denilen, ne olduğu bilinmeyen a priori, sübjektif düşünceler değil, sosyoloji ve psikanalizdir. Üstelik Türklerin konuyu aydınlatacak bir çok masalları, menkıbeleri, atasözleri, halk denemeleri vardır. Bütün bunlar yepyeni bir pedagoji devriminin başlangıcı, kaynağı olabilir. Bunun gerçek olduğuna gösteren belgelerden bir de köy enstitüleri denemesidir. Bu günkü değer buhranı sürüp gittikçe Maarif işini başaramayız.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlere İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu Koleksiyonu

BLTWRT0200412